

Nacionālais Ziņojums Latvija

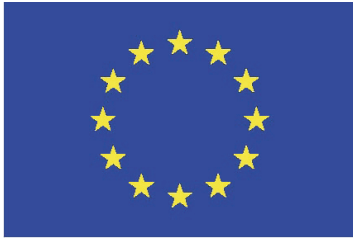
Eiropas Komisija
Nodarbinātība, sociālās lietas
un vienlīdzīgas iespējas

27 Nacionālie semināri Pārstrukturēšanas prognozēšana un pārvaldības process.

- A.R.E.N.A.S -

VC/2008/0667

ITC
International Training Centre

Eiropas Komisija Nodarbinātība,
Nodarbinātība, sociālās lietas un vienlīdzīgas iespējas

Nacionālais seminārs – Latvija Nacionālais Ziņojums

Pārstrukturēšanas prognozēšana
un pārvaldības process.

Latvija

2009.gada janvāris

Daiga Ermsone

International **T**rainig Centre
Centre international de **f**ormation
Centro Internacional de **F**ormación

This document is part of an initiative from and funded by the European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal opportunities, unit working conditions and adaptation to change.

Kopsavilkums.....	5
Ievads.....	7
1. Ekonomikas un darba tirgus attīstība.....	9
1.2. Strukturālie un ekonomiskie izaicinājumi	9
1.2. Darba tirgus izaicinājumi.....	11
1.3. Restrukturizācijas ietvars	12
1.3.1. Tiesiskais ietvars.....	12
1.3.2. Sociālais dialogs	14
2. Pasākumi un līdzekļi restrukturizācijas paredzēšanai un vadībai	17
2.1. Pasākumi un līdzekļi restrukturizācijas paredzēšanai.....	17
2.1.1. Darba tirgus prognozēšanas sistēma	17
2.1.2. Karjeras konsultācijas	18
2.1.3. Reģionālās mobilitātes veicināšana	18
2.1.4. Mūžizglītība.....	19
2.1.5. Inovācijas.....	19
2.1.6. Atbalsts MVK.....	20
2.1.7. Nelegālā nodarbinātība	20
2.2. Pasākumi un līdzekļi restrukturizācijas vadībai.....	21
2.2.1. Bezdarbnieka pabalsts.....	21
2.2.2. Pasākumi pārkvalifikācijai, kvalifikācijas paaugstināšanai un konkurētspējas paaugstināšanai	22
2.2.3. Atbalsta pasākumi.....	25
2.2.4. Valdības atbilde uz recesiju	27
3. Praktiski piemēri	29
3.1. Valsts sektora reforma.....	29
3.2. Sociālo partneru konsultatīvie centri	30
3.3. Cukurfabriku restrukturizācija	31
4. Pasākumu un līdzekļu izvērtējums restrukturizācijas paredzēšanai un vadībai	33
Literatūra	37

Kopsavilkums

Globālā ekonomikas krīze ir radījusi būtiskas negatīvas konsekvences Latvijas ekonomikai. 2009.gadā, saglabājoties pasaules finanšu problēmām, turpinājās Latvijas ekonomikas lejupslīde. IKP apjoms 2009. gada 3.ceturksnī bija par 18.4 % mazāks nekā pirms gada. Pasaules globālā recesija ir ietekmējusi arī darba tirgu, kā rezultātā samazinājies darbaspēka pieprasījums. Tādējādi viens no galvenajiem indikatoriem, kas raksturo recesijas ietekmi uz Latvijas ekonomiku, ir nodarbinātības līmenis. Bezdarba līmenis ir dramatiski pieaudzis, sasniedzot augstāko līmeni ES. Saskaņā ar *Eurostat* datiem 2009.gada novembrī bezdarba līmenis bija sasniedzis 22.3% un jauniešu bezdarba līmenis bija gandrīz trīskāršojies, sasniedzot 36.3% 2009.gada septembrī.

Tomēr salīdzinot ar milzīgo restrukturizāciju, ko Latvija pieredzēja deviņdesmito gadu sākumā, kad valsts uzsāka pāreju uz tirgus ekonomiku, pašreizējais restrukturizācijas process būtiski atšķiras, jo valdība ir izveidojusi sistēmu restrukturizācijas paredzēšanai un vadībai. Pārņemot ES direktīvas, kas regulē korporatīvo restrukturizāciju, Latvijas valdība ir radījusi tiesisko ietvaru, kas nodrošina darbinieku tiesību aizsardzību un darbinieku pārstāvju iesaistīšanos restrukturizācijas procesos.

Latvijas valdība ir arī atzinusi, ka restrukturizāciju var vadīt efektīvākā un sociāli atbildīgākā veidā, ja tie, kurus visvairāk skar izmaiņas, tiek aktīvi iesaistīti izmaiņu vadībā visos līmeņos un ne tikai uzņēmumu līmenī, tādējādi nodrošinot, ka pielāgošanās process virzās uz priekšu, balstoties uz savstarpēju sapratni, kas ir būtisks nosacījums konkurētspējas nodrošināšanai. Tāpēc īpaša uzmanība tika pievērsta sociālā dialoga attīstībai nacionālajā līmenī un institūciju, kas iesaistījušās sociālajā partnerībā, kapacitātes nostiprināšanai.

Ņemot vērā globālās finanšu un ekonomikas krīzes padziļināšanos, Latvijas valdība rīkojas, lai stabilizētu un atdzīvinātu finanšu sistēmu, uzlabotu valsts pārvaldes efektivitāti, samazinot tās tēriņus, un pārstrukturizētu tautsaimniecību, paaugstinot tās konkurētspēju, palielinātu produktivitāti un ražošanu ar augstu pievienoto vērtību. Viens no Latvijas valdības galvenajiem mērķiem ir veicināt attīstību un atbalstīt programmas mūžizglītības un nodarbinātības jomās, lai sekmētu pāreju uz jauniem nodarbošanās un profesiju veidiem. Tiek atzīts, ka uzņēmumiem ir galvenā loma izmaiņu procesā. Tāpēc, lai veicinātu pielāgošanos izmaiņām un atbalstītu pārstrukturēšanos, izstrādātas vairākas politikas, kas rada labvēlīgus nosacījumus uzņēmumu un nozaru attīstībai, tādējādi palielinot to dinamiskās iespējas un konkurētspēju pieaugošo strukturālo izmaiņu apstākļos. Tā kā asā starptautiskā konkurence un strauji attīstošās tehnoloģijas palielina nepieciešamību pēc veiksmīgām inovācijām un jaunu produktu, tehnoloģiju un pakalpojumu marketinga, inovāciju politika ir atzīta par vienu no svarīgākajiem līdzekļiem konkurētspējas paaugstināšanai. Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programma kopumā paredz Latvijas ekonomikā uzņēmējdarbības atbalsta veidā iekļaut 600-700 miljonus latu. Būtisks ekonomikas atjaunošanas instruments būs eksportkredīta garantiju sistēma.

Latvijai raksturīga problēma ir tā, ka valstī ir relatīvi augsts nelegālās nodarbinātības līmenis. Nelegālā nodarbinātība būtiski ietekmē restrukturizācijas procesus gan valsts līmenī, gan arī

uzņēmumos, jo samazina uzņēmumu konkurētspēju, kā rezultātā daudzi uzņēmumi ir spiesti pārstrukturēt savu uzņēmējdarbību. Tāpēc valdība ar sociālajiem partneriem ir vienojusies īpašu uzmanību pievērst šīs problēmas risināšanai un būtiski samazināt tās apmēru.

Lai samazinātu recesijas negatīvo ietekmi uz Latvijas iedzīvotājiem, valdība ir nolēmusi būtiski paplašināt aktīvos darba tirgus politikas pasākumus un pielāgot tos atbilstoši darba tirgus tendencēm. Viena no Latvijas nodarbinātības politikas galvenajām prioritātēm vienmēr ir bijusi tādu pasākumu īstenošana, kas vērsti uz darbaspēka profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu un uzturēšanu, līdz ar to palielinot tā ražīgumu un nodarbinātību. Ir izveidota jauna, daudz elastīgāka pieeja apmācībām, ieviešot jaunu kuponu sistēmu, tādējādi nodrošinot iespēju tiem, kas piedalās kvalifikācijas paaugstināšanas programmās izvēlēties institūciju viņu izglītībai vai apmācībai. Galvenais šīs sistēmas mērķis ir veidot konkurenci izglītības sniedzēju bezdarbniekiem tirgū, kas varētu uzlabot to prasmju un zināšanu kvalitāti, kuras bezdarbnieks var iegūt. Tiek ieviesti arī jauni un inovatīvi līdzekļi, lai nodrošinātu labāku kvalifikāciju iegūšanu. Piemēram, jaunais pasākums bezdarba riskam pakļauto personu atbalstam, kas piedāvā iespēju apvienot nepilna darba laika nodarbinātību ar apmācību, atļauj piekļūt valsts finansētajām apmācību un pārkvalifikācijas programmām ne tikai bezdarbniekiem, bet arī personām, kurām ir bezdarba risks saistībā ar recesiju, tādējādi tiek ieviesta preventīva pieeja bezdarbam, jo potenciālam bezdarbniekam ir stimulēti iziet apmācību, kamēr vēl ir darbs, un meklēt jaunu darbu vēl mācoties.

Tā kā ekonomiskā krīze ir būtiski ietekmējusi darba tirgu un sagaidāms, ka situācija būtiski neuzlabosies tuvāko 2-3 gadu laikā, pieņemts lēmums pastiprināt sociālās drošības tīklu, lai recesijas laikā palīdzētu visneaizsargātākajām iedzīvotāju grupām. Kopš reģistrētais bezdarbs aug no 2008.gada beigām un bezdarbnieka pabalsta saņemšanas laiks beidzas pēc 9 mēnešiem, tiek prognozēts, ka no 2009.gada rudens ļoti liels bezdarbnieku skaits nesaņems bezdarbnieka pabalstu. Šiem cilvēkiem būs tiesības uz ienākumu atbalstu no viņu vietējās pašvaldības, taču palīdzības apmērs ir ļoti mazs un ir bažas par vietējo pašvaldību finanšu kapacitāti savu pienākumu izpildei. Tādējādi valdības pirmā prioritāte ir minētās problēmas risināšana. Pieņemtais risinājums ir sabiedrisko darbu programma, kas izveidota ar Pasaules Bankas palīdzību. Bezdarbniekiem būs iespēja iesaistīties programmā uz laiku līdz 6 mēnešiem un saņemt šajā laika periodā pabalstu (stipendiju). Tā ir paredzēta gan ienākumu nodrošināšanai pēc bezdarbnieka pabalsta saņemšanas beigām, gan personu prasmju saglabāšanai un uzlabošanai ar darba prakses palīdzību. Tā kā tiek atzīts, ka sabiedrisko darbu programma 2010.gadā būs viens no svarīgākajiem aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem, gada vidū tiek plānots veikt tās izvērtēšanu, lai lemtu par papildus finansējuma piešķiršanu programmai.

levads

Globālā ekonomikas krīze ir radījusi būtiskas negatīvas konsekvences Latvijas ekonomikai. Lai gan visas Eiropas tautsaimniecības lielākā vai mazākā mērā pasaules ekonomikas un finanšu krīzes ietekmē pieredzēja ekonomikas lejupslīdi, Latviju krīze ir skārusi īpaši smagi. Ekonomikas izaugsmes samazināšanās ir veicinājusi bezdarba līmeņa paaugstināšanos un palielinājusi sociālās noslāņošanās risku. Pieaugošs skaits uzņēmumu ir nonācis grūtībās, kas palielina daudziem darbiniekiem risku zaudēt darba vietu. Latvijā 2008.gada beigās un 2009.gada sākumu raksturo vairāku negatīvu tendenču un faktoru kopums. Šī ziņojuma mērķis ir aprakstīt un analizēt restrukturizācijas tiesiskos un institucionālos aspektus. Ziņojuma 1.nodaļa sniedz pamatinformāciju par nacionālo situāciju. 2.nodaļa sniedz vispārēju pārskatu par metodēm, kas tiek izmantotas restrukturizācijas paredzēšanai un vadībai, ieskaitot jaunus pasākumus un līdzekļus, ko Latvijas valdība izstrādājusi pašreizējās krīzes ietekmes mazināšanai. 3.nodaļā tiek apskatīti atsevišķi praktiski piemēri, kas raksturo iepriekšminētās metodes un 4.nodaļa sniedz esošo pasākumu un līdzekļu restrukturizācijas paredzēšanai un vadībai izvērtējumu.

1.2. Strukturālie un ekonomiskie izaicinājumi

Kopš 1990.gadu sākuma, kad tika uzsākta pāreja uz tirgus ekonomiku, Latvija ir pārdzīvojusi milzīgu restrukturizācijas procesu. Lielākā restrukturizācija notika deviņdesmito gadu sākumā. Šajā laikā pārmaiņas bija ļoti dinamiskas: notika kolektīvās atlaišanas un daudzi uzņēmumi tika likvidēti. Tie bija galvenokārt ražošanas uzņēmumi, kas ražoja armijas vajadzībām Padomju Savienībā. Svarīgi atzīmēt, ka šajā laikā nebija atbalsta programmu tiem, kurus negatīvi ietekmēja restrukturizācijas process. Darba devējiem nebija pienākums sniegt atlaistajiem darbiniekiem jebkādu palīdzību. Tikai atsevišķos individuālos gadījumos tika nodrošinātas atbalsta programmas. Tas bija arī laiks, kad sāka parādīties pirmie mikro uzņēmumi un vēlāk arī mazie un vidējie uzņēmumi. Šo attīstības tendenci ir vērts pieminēt, jo Padomju Savienībā nepastāvēja individuālās uzņēmējdarbības tradīcijas.

Sākotnējam pārejas šokam, kad IKP pirmajos trijos līdz četros gados samazinājās par apmēram 50 % (esošo tirdzniecības sakaru ar bijušajām Padomju Savienības republikām zaudēšanas dēļ deviņdesmito gadu sākumā), sekoja ievērojama atgūšanās. Laika periodā no 2005.-2007.gadam Latvijā bija vērojama strauja izaugsme, pieaugot IKP ik gadu vidēji par 11%, tai skaitā 2007.gadā – par 10,3%. Augstos izaugsmes tempus nodrošināja galvenokārt iekšējais pieprasījums. Tomēr kopš 2007.gada vidus izaugsmes tempi sāka samazināties, ko noteica kā iekšējie (iekšējā pieprasījuma stimulu pavājināšanās), tā ārējie (globālās izaugsmes tempu samazināšanās) ekonomiku ietekmējošie procesi. 2008.gadā IKP apjoms samazinājās par 4,6%. 2009.gadā, saglabājoties pasaules finanšu problēmām, turpinājās Latvijas ekonomikas lejupslīde. IKP apjoms 2009. gada 3.ceturksnī bija par 18.4 % mazāks nekā pirms gada.

Šobrīd, izsīkstot finanšu ieplūdei, notiek straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaužas ekonomiskās aktivitātes kritumā. Izlaides samazinājums ir vērojams visās tautsaimniecības pamatnozārēs. Visbūtiskāk ekonomiskās aktivitātes kritās tirdzniecībā, apstrādes rūpniecībā un būvniecībā. Rūpniecībā ražošanas apjoms 2009.gada janvārī-maijā bija par 24,7% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Būtiskākie ražošanas apjomu samazinājumi ir vieglajā rūpniecībā, elektrisko un optisko iekārtu, transportlīdzekļu, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanā. Savukārt mazāki krituma tempi ir vērojami pārtikas rūpniecībā un kokapstrādē.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm IKP samazinājums 2009.gadā būs par 18%. Neraugoties uz situācijas uzlabošanos 2010.gada otrajā pusē, 2010.gadā saglabāsies negatīvi IKP izaugsmes tempi. Latvijas ekonomiskā izaugsme var atsākties 2011.gadā, un tā būs cieši saistīta ar ekonomisko aktivitāšu pakāpenisku pieaugumu mūsu preču un pakalpojumu eksporta partnervalstīs, it īpaši ES valstīs.

Ekonomikas struktūra (%)

	Pēc pievienotās vērtības		Pēc nodarbināto skaita	
	2000	2008	2000	2008
Primārās nozares	4.8	3.5	14.5	8.2
Ražošana	13.7	10.6	17.9	15.1
Elektrība, gāze un ūdens piegāde	3.6	2.8	1.9	1.4
Būvniecība	6.1	8.9	5.9	11.3
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	17.9	19.0	17.7	19.9
Transports un sakari	14.0	10.8	8.3	9.3
Citi komerciālie pakalpojumi	23.0	28.7	12.4	15.5
Sabiedriskie pakalpojumi	16.9	15.7	21.4	19.4
Kopā	100	100	100	100

Centrālā statistikas pārvalde

Līdz ar Latvijas ekonomikas ieslīgšanu recesijā uzņēmumi aizvien vairāk saskaras ar finanšu problēmām. Daudzi uzņēmumi ir apturējuši vai būtiski samazinājuši savas darbības apjomu. 2008.gada beigās būtiski pieauga maksātnespējas gadījumu skaits Latvijas uzņēmumu vidū un tas turpināja pieaugt arī 2009.gadā. Sākot no 2009.gada sākuma līdz oktobrim ir uzsāktas 2 014 jaunas maksātnespējas lietas. Maksātnespējas gadījumi ir īpaši plaši izplatīti starp uzņēmumiem, kas darbojas mazumtirdzniecības, kokapstrādes un mežsaimniecības nozarēs.

Latvijas ekonomikā pašlaik ir dominējošais modelis, kam raksturīga lēta darbaspēka un pieejamo dabas resursu priekšrocību izmantošana, produkcijas ar mazu pievienoto vērtību ražošanas, bet augsto tehnoloģiju proporcija ir ļoti maza. Tiek atzīts, ka Latvijā galvenajam izaugsmes stimulam nākotnē jābūt saistītam ar eksporta iespēju izmantošanas paplašināšanu. Tā kā uz eksportu orientēto nozaru konkurētspējai kā starptautiskajos tirgos, tā arī iekšējā tirgū būs būtiska nozīme izaugsmes nodrošināšanā, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi virkni priekšlikumu ekonomikas atlabšanai, saskaņā ar kuriem piecām līdz sešām tautsaimniecības nozarēm tiks piešķirta prioritāra nozīme: mežrūpniecībai, pārtikas rūpniecībai, ķīmiskai rūpniecībai, elektrisko un optisko iekārtu ražošanai, mašīnbūvniecībai un metālapstrādei, kā arī atsevišķām pakalpojumu nozarēm. Šīm nozarēm tiks piešķirts finansējums no valsts budžeta. Ekonomikas izaugsmes atjaunošanas plāns paredz, ka Latvijas laika periodā no 2011.-2015.gadam iekšzemes kopprodukts Latvijā vidēji pieaugs par 5%.

1.2. Darba tirgus izaicinājumi

Viens no galvenajiem indikatoriem, kas raksturo recesijas ietekmi uz Latvijas ekonomiku, ir nodarbinātības līmenis. Kopš valsts neatkarības atjaunošanas augstākais bezdarba līmenis tika reģistrēts 1996.gadā, kad tas sasniedza 20.5%. Salīdzinājumam 1990.gadā šis skaitlis bija tikai 0.5% no visiem aktīvajiem iedzīvotājiem. Pēc Latvijas pievienošanās ES, kas sekmēja strauju ekonomisko attīstību, bezdarba līmenis būtiski samazinājās. 2004.gadā bezdarba līmenis bija 10.4% un tas turpināja samazināties 2005.gadā (8.7%), 2006.gadā (6.8%) un 2007.gadā (4.4%). Tomēr 2008.gadā visas Latvijas tautsaimniecības nozares skāra ekonomikas izaugsmes samazināšanās, kam sekoja atlaisto darbinieku skaita pieaugums. 2008.gada decembrī reģistrētā bezdarba līmenis bija 7%, salīdzinot ar 4.9% 2007.gada decembrī. 2009.gada jūnijā bezdarba līmenis sasniedza 17.2%. Lai gan procentuālā izteiksmē reģistrētā bezdarba līmenis nav tik augsts (14.1% 2009.novembrī), tomēr skaitliskā izteiksmē tas ir būtiski pieaudzis no apmēram 50 000 bezdarbniekiem 2008.gada vidū līdz 147 754 bezdarbniekiem 2009.gada septembrī. Bezdarbnieku grupā līdz 25 gadu vecumam lielākais skaits personu ir ar vidējo izglītību, bet personu grupā vecumā no 26-30 gadiem ar augstāko izglītību. Pirmspensijas vecuma grupā lielāko daļu veido personas ar profesionālo izglītību. Tas norāda uz nepieciešamību būtiski paplašināt aktīvos darba tirgus politikas pasākumus un pielāgot tos atbilstoši darba tirgus tendencēm.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm darba tirgū atkopšanās gaidāma par gadu vēlāk nekā ekonomikas izaugsme, jo tā balstīsies uz produktivitātes, nevis nodarbināto skaita pieaugumu un sociālās problēmas, kas saistītas ar zemo nodarbinātību, būs aktuālas nākamajos 3-4 gados. Bezdarba samazināšanās gaidāma tikai 2011. gadā, kad bezdarba līmenis saruks līdz 11-14% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita.

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji

Rādītāji	2000	2005	2007	2008
Iedzīvotāji vecumā no 15–64 gadiem (tūkst.)	1600.3	1583.8	1573.4	1567.8
Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji vecumā no 15–64 gadiem (tūkst.)	1074.7	1100.8	1146.6	1167.5
Nodarbināto skaits (tūkst.)	917.6	1003.6	1075.5	1076.2
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (%)	67.2	69.5	72.9	74.5
Nodarbinātības līmenis (%)	57.3	63.4	68.4	68.6
Bezdarbnieki (darba meklētāji) (tūkst.)	158.3	99.1	72.1	91.6
Bezdarba līmenis (%)	14.4	8.7	6.0	7.5
Reģistrētie bezdarbnieki (perioda beigās tūkst.)	93.3	78.5	52.3	76.4
Reģistrētā bezdarba līmenis (perioda beigās %)	7.8	7.4	4.9	7.0

Ekonomikas ministrija

Recesija ir būtiski ietekmējusi brīvo darba vietu skaitu, kas 2008.gadā sāka strauji samazināties. 2008.gadā janvārī bija 17 662 reģistrētas brīvās darba vietas, bet 2008.gada

decembrī bija reģistrētas tikai 3 205 brīvās darba vietas. Brīvo darbvietu skaits sāka samazināties kopš 2007. gada otrās puses. Tas nozīmē, ka jau kopš 2007. gada vidus vairums Latvijas uzņēmumu neplānoja ražošanas apjomu palielināšanos.

Saskaņā ar darba devēju prognozēm plānotais samazinājums 2009.gadā būs 17 618 darba vietas un plānotais palielinājums būs 528 darba vietas. Pa nozarēm samazinājums būs 3 664 darba vietas valsts pārvaldē un aizsardzībā, obligātajā sociālajā apdrošināšanā; 3 485 darba vietas rūpniecībā; 1 949 darba vietas veselības un sociālās aprūpes jomā; 1 938 darba vietas vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības jomā; 1 462 darba vietas transporta un uzglabāšanas jomā. Pa nozarēm palielinājums būs 244 darba vietas rūpniecībā; 66 darba vietas lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarēs, 65 darba vietas mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības jomā; 31 darba vietas mākslas un izklaides jomā; 30 darba vietas ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes jomā.

Līdzās ar plašu darbinieku skaita samazināšanu pastāv tendence pāriet uz nepilnu darba laiku un citām saīsināta darba laika formām. 2008.gadā saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 6.3% no nodarbinātajiem strādāja nepilnu darba laiku, no kuriem 27.2% nevarēja atrast pilnas slodzes darbu. Saskaņā ar Latvijas Darba devēju konfederācijas (LDDK) sniegto informāciju uzņēmumi ir uzsākuši racionālāk plānot administratīvos izdevumus, ļaujot darbiniekiem strādāt mājās vai strādāt samazinātu stundu skaitu. Šajos gadījumos darba samaksa tiek samazināta proporcionāli nostrādātajam stundu skaitam. Lai samazinātu izdevumus, valsts sektorā tiek bieži praktizētas neapmaksātas brīvdienas. Piemēram, Nodarbinātības valsts aģentūras filiāles 2009.gadā nestrādāja vairākas dienas, ieskaitot katru piektdienu 2009.gada jūlijā.

1.3. Restrukturizācijas ietvars

1.3.1. TIESISKAIS IETVARS

1.3.1.1. Darbinieku atlaišana

Darba likums nosaka tiesiskos noteikumus darbinieku aizsardzībai darba tiesisko attiecību izbeigšanas gadījumā. Ja tiek samazināts darbinieku skaits vai uzņēmums tiek likvidēts darba devējam jāsniedz uzteikums vienu mēnesi pirms darba līguma pārtraukšanas. Šajā laika periodā darba devējam pēc darbinieka rakstveida pieprasījuma ir pienākums nolīgta darba laika ietvaros piešķirt darbiniekam atbilstošu laiku cita darba meklēšanai. Darba devējam ir arī pienākums izmaksāt atlaišanas pabalstu šāda apmēra:

- viena mēneša vidējās izpeļņas apmērā, ja darbinieks pie attiecīgā darba devēja bijis nodarbināts mazāk nekā piecus gadus;

- divu mēnešu vidējās izpeļņas apmērā, ja darbinieks pie attiecīgā darba devēja bijis nodarbināts piecus līdz 10 gadus;
- triju mēnešu vidējās izpeļņas apmērā, ja darbinieks pie attiecīgā darba devēja bijis nodarbināts 10 līdz 20 gadus; un
- četru mēnešu vidējās izpeļņas apmērā, ja darbinieks pie attiecīgā darba devēja bijis nodarbināts vairāk nekā 20 gadus.

Šobrīd saskaņā ar Darba likumu darbinieku skaita samazināšanas gadījumā darba devējam ne vēlāk kā vienu mēnesi iepriekš jāpaziņo Nodarbinātības valsts aģentūrai par atlaižamo darbinieku skaitu un profesiju. Lai darba devējiem samazinātu administratīvo slogu, Labklājības ministrija izstrādājusi grozījumus Darba likumā, kas paredz šīs prasības atcelšanu.

Darba likums papildus uzliek darba devējiem pienākumu informēt un konsultēties ar darbiniekiem. Darbinieku pārstāvjiem, veicot savus pienākumus, ir tiesības pieprasīt un saņemt no darba devēja informāciju par uzņēmuma pašreizējo ekonomisko un sociālo stāvokli, kā arī par iespējamām izmaiņām, un laikus saņemt informāciju un konsultēties ar darba devēju, pirms tas pieņem tādus lēmumus, kuri var skart darbinieku intereses, it īpaši lēmumus, kuri var būtiski ietekmēt darba samaksu, darba apstākļus un nodarbinātību uzņēmumā.

Kolektīvās atlaišanas gadījumā ir noteikti papildus darbinieku aizsardzības pasākumi. Saskaņā ar Darba likumu kolektīvā atlaišana ir tāda darbinieku skaita samazināšana, ja atlaižamo darbinieku skaits 30 dienu laikā ir:

- vismaz pieci darbinieki, ja darba devējs uzņēmumā parasti nodarbina vairāk nekā 20, bet mazāk nekā 50 darbiniekus;
- vismaz 10 darbinieki, ja darba devējs uzņēmumā parasti nodarbina vismaz 50, bet mazāk nekā 100 darbiniekus;
- vismaz 10 procenti no darbinieku skaita, ja darba devējs uzņēmumā parasti nodarbina vismaz 100, bet mazāk nekā 300 darbiniekus; vai
- vismaz 30 darbinieki, ja darba devējs uzņēmumā parasti nodarbina 300 un vairāk darbinieku.

Likums nosaka, ka darba devējam, kas paredzējis veikt kolektīvo atlaišanu, laikus jāuzsāk konsultēšanos ar darbinieku pārstāvjiem, lai vienotos par kolektīvajai atlaišanai pakļauto darbinieku skaitu, kolektīvās atlaišanas norisi un atlaižamo darbinieku sociālajām garantijām. Konsultēšanās laikā darba devējs un darbinieku pārstāvji izskata visas iespējas, kā izvairīties no uzņēmumā nodarbināto darbinieku kolektīvās atlaišanas vai samazināt tai pakļauto darbinieku skaitu un kā mīkstināt šādas atlaišanas sekas, veicot sociālos pasākumus, kas rada iespēju turpmāk nodarbināt vai pārkvalificēt atlaistos darbiniekus. Ne vēlāk kā 60 dienas iepriekš darba devējam rakstveidā jāpaziņo Nodarbinātības valsts aģentūrai un pašvaldībai, kuras administratīvajā teritorijā uzņēmums atrodas, paredzētās kolektīvās atlaišanas iemesli, atlaižamo darbinieku skaits un laikposms, kādā kolektīvo atlaišanu paredzēts veikt, kā arī jāsniedz informācija par konsultācijām ar darbinieku pārstāvjiem. Darba devējs kolektīvo atlaišanu var uzsākt ne agrāk kā 60 dienas pēc paziņojuma iesniegšanas Nodarbinātības valsts aģentūrai, ja darba devējs un darbinieku pārstāvji nav vienojušies par vēlāku kolektīvās

atlaišanas uzsākšanas termiņu. Izņēmuma gadījumos Nodarbinātības valsts aģentūra var pagarināt šo termiņu līdz 75 dienām.

1.3.1.2. Maksātnespēja

Darba devēja maksātnespējas gadījumā, darbinieku prasījumi tiek segti no darbinieku prasījumu garantiju fonda līdzekļiem. Tie ir šādi:

- darba samaksa par pēdējiem trim darba tiesisko attiecību mēnešiem 12 mēnešu periodā pirms darba devēja maksātnespējas gadījuma iestāšanās;
- atlīdzība par ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz kuru tiesības iegūtas 12 mēnešu periodā pirms darba devēja maksātnespējas gadījuma iestāšanās;
- atlīdzība par cita veida apmaksātu prombūtni pēdējo triju darba tiesisko attiecību mēnešos 12 mēnešu periodā pirms darba devēja maksātnespējas gadījuma iestāšanās;
- kaitējuma atlīdzību par visu nesamaksāto laika posmu;
- kaitējuma atlīdzības summu par trim gadiem uz priekšu.

No 2009.gada 10.jūlija darbinieku prasījumi no darbinieku prasījumu garantiju fonda līdzekļiem tiek apmierināti ierobežotā apmērā, kas nepārsniedz valsts minimālo algu. Šis ierobežojums būs spēkā līdz 2011.gada 31.decembrim.

1.3.2. SOCIĀLAIS DIALOGS

Trīspusējais dialogs, kurā iesaistīti ne tikai darba devēji un darbinieki, bet arī valsts, šobrīd Latvijā darbojas visveiksmīgāk. Šis dialogs tiek īstenots Nacionālās trīspusējās sadarbības padomes ietvaros (NTSP), kas 1998.gada 30.oktobrī tika izveidota ar trīspusēju vienošanos, kuru parakstīja Ministru prezidents, LDDK prezidents un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības (LBAS) prezidents. NTSP tika nodibināta ar mērķi veicināt sadarbību starp valdību, darba devēju organizācijām un arodbiedrībām nacionālajā līmenī, lai nodrošinātu saskaņotu, visai sabiedrībai un valsts interesēm atbilstošu sociālekonomiskās attīstības jautājumu risināšanu, kas garantētu sociālo stabilitāti, labklājības līmeņa un tautsaimniecības izaugsmi valstī. No 2006.gada NTSP sanāksmes sasauca un vada Ministru prezidents un NTSP sekretariāts darbojas kā struktūrvienība Valsts kancelejā. NTSP ietvaros darbojas septiņas apakšpadomes:

- Darba lietu trīspusējās sadarbības apakšpadome;
- Sociālās drošības apakšpadome;
- Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadome;
- Veselības aprūpes nozares apakšpadome;
- Transporta, sakaru un informācijas lietu trīspusējās sadarbības apakšpadome;
- Vides aizsardzības lietu trīspusējās sadarbības apakšpadome;

- Reģionālo lietu trīspusējās sadarbības apakšpadome.

Pēdējos gados ir veikti vairāki pasākumi sociālā dialoga uzlabošanai kā valsts, tā reģionu līmenī. Nacionālās programmas *Atbalsts kapacitātes stiprināšanai par darba tirgus un dzimuma līdztiesības politikas ieviešanu atbildīgajās institūcijās, informācijas izplatīšanai un izpratnes paaugstināšanai*, kas tika līdzfinansēta no Eiropas Sociālā fonda (ESF), ietvaros tika atbalstītas sociālajā partnerībā iesaistītās organizācijas (ieskaitot LDDK un LBAS). Līdzās ar jau uzsāktajiem pasākumiem tiek plānots, piesaistot finansējumu no ESF, īstenot dažādus jaunus pasākumus sociālā dialoga veicināšanai un sociālo partneru kapacitātes stiprināšanai arī laika periodā no 2008.-2010.gadam. Šo pasākumu mērķis ir palielināt sociālo partneru dalības iespējas politikas izstrādē un īstenošanā, nodrošināt nevalstiskā sektora aktīvu un kvalitatīvu iesaistīšanos lēmumu pieņemšanas procesā, kā arī veicināt NVO sniegto pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu. Ar ESF atbalstu ir izveidoti reģionālie sociālo partneru centri piecos reģionos (Latgalē, Vidzemē, Zemgalē, Kurzemē un Rīgā).

Pēdējā laikā sociālo partneru loma ir būtiski pieaugusi, jo valdība ir sapratusi, ka sociālais dialogs var palīdzēt rast risinājumus veiksmīgākai ekonomiskās krīzes pārvarēšanai. 2009.gada 7.jūlijā valdība izveidoja Reformu vadības grupu, lai veicinātu valsts budžeta izstrādes caurskatāmību. Šīs vadības grupas priekšsēdētājs ir Ministru prezidents un tajā iekļauti sociālo partneru pārstāvji. 2.novembrī Reformu vadības grupa parakstīja kopīgu paziņojumu, kas ietver gan vērtējumu līdzšinējam grupas darbam, gan nosauc galvenos uzdevumus, kas strukturālo reformu kontekstā jāveic turpmāk. Paziņojumā atzinīgi novērtēts valdības un nevalstisko organizāciju izveidotais sadarbības modelis, kas apliecina kopīgo atbildību par sociāli ekonomisko situāciju valstī, Latvijas starptautiskajām saistībām un to izpildes ietekmi uz turpmāko notikumu attīstību. Reformu vadības grupa par prioritāriem nosaukusi tos uzdevumus, kas tieši vērsti uz valsts konkurētspējas un ekonomiskās izaugsmes atjaunošanu.

2.1. Pasākumi un līdzekļi restrukturizācijas paredzēšanai

2.1.1. DARBA TIRGUS PROGNOZĒŠANAS SISTĒMA

Lai līdzsvarotu darba tirgus pieprasījumu un piedāvājumu, ko ietekmē mainīgais darba tirgus, Latvija ir ieviesusi darba tirgus prognozēšanas sistēmu. ESF nacionālās programmas *Darba tirgus pētījumi* (2005. – 2007.gads) ietvaros tika veikti vairāki pētījumi par darba tirgu un darbaspēka kustību un ģeogrāfisko mobilitāti.

Sākot ar 2007.gada 1.jūliju, Ministru kabinets ir noteicis Ekonomikas ministriju par atbildīgo iestādi darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas koordinēšanai valstī. Ekonomikas ministrijā ir izveidots Darba tirgus prognozēšanas departaments un Centrālās statistikas pārvaldes funkcijas ir paplašinātas, lai tiktu veikts tiešais darbs, t.i., darba tirgus attīstības scenāriju, kā arī vidēja un ilgtermiņa prognožu izstrāde. 2008. gada sākumā Ekonomikas ministrija izveidoja Darba tirgus prognozēšanas konsultatīvo padomi, kurā iekļauti valsts institūciju un sociālo partneru pārstāvji. Šīs Padomes uzdevums ir nodrošināt starpinstitutionālo sadarbību, izvērtējot sagatavotās prognozes un meklējot risinājumus tālākai rīcībai. 2008.gada aprīlī Ekonomikas ministrija sagatavoja sākotnējās darba tirgus vidēja termiņa prognozes līdz 2013, kas tika apstiprinātas Ministru kabinetā 2008. gada jūnijā. Prognozes tika sagatavotas 15 tautsaimniecības nozaru, 3 izglītības līmeņu un 35 agregētu profesiju grupu griezumā un tās balstās uz 3 tautsaimniecības attīstības scenārijiem – vāju, mērenu un dinamisku attīstību. Ņemot vērā globālo ekonomikas krīzi un tās ietekmi uz Latviju, 2009.gadā Ekonomikas ministrija aktualizēja prognozes. Aktualizētās darba tirgus vidēja termiņa prognozes ir sagatavotas laika posmam līdz 2015. gadam.

Papildus, darba tirgus īstermiņa prognozēšanas ietvaros Valsts nodarbinātības aģentūra divreiz gadā veic darba devēju un darba devēju asociāciju aptaujas, lai operatīvi analizētu situāciju darba tirgū un sniegtu prognozes par darbaspēka pieejamību. Darba devējiem tiek uzdoti jautājumi par uzņēmumiem nepieciešamajiem darbiniekiem pašreizējā brīdī un nākamajos sešos mēnešos, kā arī par esošajām un papildus prasībām darbiniekiem. Uzsvars tiek likts uz darba devēju pieprasījumu pēc darbaspēka un savlaicīgu prasmju, kas nepieciešamas darba devējiem, noteikšanu. Lai izstrādātu līdzekļus darba tirgus saskaņotākai īstermiņa prognozēšanai un darba tirgus situācijas uzraudzībai, ka arī jaunus darba tirgus pasākumus (saistot bezdarbnieku skaitu un profilus ar izlietotajiem resursiem, bezdarbnieka pabalstiem utt.), šobrīd tiek izstrādāts jauns projekts, kas tiks līdzfinansēts no ESF (plānots ieviešanu uzsākt 2010.gadā).

Prognozes uzsver vairākus svarīgus aspektus darba tirgū nākotnē. Tiek paredzēts, ka darba tirgus nostabilizēšanās ir sagaidāma 2012.gadā un nodarbinātības pieaugums atsāksies 2013.gadā. Situāciju darba tirgū vidēja termiņa periodā līdz 2015. gadam ietekmēs šādas tendences: recesijas negatīva ietekme uz darbaspēka pieprasījumu un lēnas izmaiņas pēckrīzes periodā, nelabvēlīga demogrāfiskā attīstība un iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes samazināšanās. Saskaņā ar prognozēm turpmākā izaugsme galvenokārt balstīsies uz

produktivitātes pieaugumu un mazākā mērā uz nodarbinātības palielināšanos, ko noteiks augstā konkurence preču un pakalpojumu tirgos. Pieprasījums kopumā saruks vienmērīgi visās profesiju grupās, piedāvājums samazināsies nevienmērīgi, izraisot būtiskas darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma disproporcijas atsevišķās profesiju grupās.

2.1.2. KARJERAS KONSULTĀCIJAS

Kopš 2007.gada 1.septembra ir izveidota efektīvāka karjeras konsultāciju un darbā iekārtošanas sistēma, apvienojot Nodarbinātības valsts aģentūru un Profesionālās karjeras izvēles valsts aģentūru. Nodarbinātības valsts aģentūras Karjeras konsultāciju departaments piedāvā grupu vai individuālo karjeras un/vai psiholoģisko konsultēšanu, karjeras izvēli, piemērotu mērķu identificēšanu, informāciju un palīdzību darba meklēšanā, pārkvalifikācijā un darba izmēģinājumos. Individīdiem tiek piedāvāta interešu, piemērotības, personības un psihometriskā testēšana, veselības profilēšana, lomu spēles, informācijas sniegšana. Grupu aktivitātes ietver konsultācijas, seminārus un lekcijas par karjeras vadības jautājumiem, karjeras motivācijas testus un starp-personu komunikāciju apmācību. Konsultanti novērtē personas profesionālās intereses un kompetences atbilstoši īpašiem profesionālajiem profiliem un izvērtē personības raksturojumu, kognitīvās spējas, piemērotību darbam un individuālo psiholoģisko raksturojumu salīdzinājumā ar darba prasībām. Nodarbinātības valsts aģentūra piedāvā interneta pakalpojumus, kas ietver karjeras interešu testus tiešsaistes režīmā, informāciju par karjeras un apmācību iespējām, CV un motivācijas vēstulju uzglabāšanu, kā arī karjeras konsultantu un/vai psiholoģisko konsultantu atbildes uz lietotāju jautājumiem.

2008.gadā karjeras konsultācijas tika sniegtas 67 900 personām, ieskaitot 39 100 bezdarbnieku un darba meklētāju, kā arī 28 800 citām bezdarba riskam pakļautām personām. 2009.gada pirmajā pusē 35 500 personas saņēma konsultācijas, tai skaitā 27 500 bezdarbnieki un darba meklētāji un 8 100 citas personas. 2008.gadā elektroniski tika sniegtas 258 e-konsultācijas un 2009.gada pirmajā pusē tika sniegtas 214 e-konsultācijas. Tiek attīstītas jaunas karjeras pakalpojumu metodoloģijas un esošās tiek uzlabotas. Katru gadu tiek organizētas aptaujas ar izlaiduma klašu skolēnu piedalīšanos un tiek veikts pētījums par nākotnes plāniem, jautājumiem un vajadzībām attiecībā uz karjeras izvēli, pakalpojumiem un e-pakalpojumu piedāvājumu.

2.1.3 REĢIONĀLĀS MOBILITĀTES VEICINĀŠANA

Latvijas darba tirgū joprojām pastāv vērā ņemamas reģionālās atšķirības. Problēmas risināšanai 2008.gada otrajā pusē tika ieviests jauns pasākums komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšanai, lai sekmētu nodarbināto personu reģionālo mobilitāti darbiniekiem, kuri ir izvēlējušies darba vietu lielākā attālumā no savas dzīvesvietas. Pasākuma mērķis ir samazināt bezdarba iestāšanās risku, kas saistīts ar nodarbināto pārvietošanos starp dzīvesvietu un darbavietu. Atbalsta pasākuma ietvaros var tikt piešķirtas dotācijas transporta izdevumiem un dzīvokļa īres izdevumiem. Tā kā reģistrēto vakanču skaits

būtiski samazinājās, NVA šo pasākumu plaši nereklamēja. 2008. gadā pasākumā tika iesaistītas 18 personas.

2.1.4. MŪŽIZGLĪTĪBA

Latvijā no pieaugušajiem iedzīvotājiem 2008. gadā mūžizglītībā bija iesaistīti 6,8% iedzīvotāju, kas ir zemāks par ES vidējo rādītāju. Tāpēc Latvijas valdība ir sākusi pievērst īpašu uzmanību izglītības sistēmas pilnveidošanai, īpašu uzsvāru liekot uz mūžizglītības nozīmi darba tirgus attīstībā. Mūžizglītības sistēma ir būtiski uzlabota, nostiprinot karjeras izglītības un karjeras pakalpojumu sistēmu un nodrošinot karjeras konsultāciju pakalpojumus visiem iedzīvotājiem. Ministru kabinets 2008. gada 9. aprīlī apstiprināja *Programmu Mūžizglītības politikas pamatnostādņu 2007.-2013. gadam ieviešanai 2008.-2010. gadā*. Programmas īstenošanas galvenais mērķis ir mūžizglītības procesā iesaistīto personu skaits 2010. gadā 12,5% apmērā no mūžizglītības mērķa grupas. Tiek paredzēts programmas īstenošanas gaitā nodrošināt mūžizglītības pieejamību visiem iedzīvotājiem; radīt iespēju pieaugušajiem iegūt kvalitatīvu izglītību; harmonizēt likumus un noteikumus un nodrošināt kvalitatīvu resursu vadību; attīstīt elastīgu administrācijas sistēmu un radīt mūžizglītības programmas valstī un reģionos.

Lai uzlabotu izglītības un apmācību sistēmu spēju pielāgoties darba tirgus prasībām, ir nostiprināta sadarbība starp valsts administratīvajām institūcijām, izglītības institūcijām un darba devējiem. Latgalē, Kurzemē, Vidzemē un Zemgalē izveidotas Reģionālās profesionālās izglītības un nodarbinātības padomes, kurās darbojas valsts institūciju, darba devēju un darbinieku pārstāvji un kas risina jautājums par darbaspēka resursu attīstību, profesionālo apmācību, tālākizglītību un pārkvalifikāciju reģionā.

2.1.5. INOVĀCIJAS

Salīdzinājumā ar ES Latvijas rūpniecībai raksturīgs zems produktivitātes līmenis, liels zemo tehnoloģiju nozaru īpatsvars un vāji attīstīta nacionālo inovāciju sistēma. Vidēji tikai 18,6% no visiem uzņēmumiem ir inovatīvi, tajā pašā laikā ES valstīs šis rādītājs ir vidēji 45 procenti. Nacionālo patentu skaits ir neliels (ik gadu tiek izsniegti aptuveni 100-150 patenti), un to nozīmīgums no konkurētspējas viedokļa pasaulē nav augsts. Inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībai nozīmīgākie kavējošie faktori joprojām ir nepietiekama zinātnes un uzņēmējdarbības sadarbība un nepietiekams finansējums inovatīvai uzņēmējdarbībai agrīnajā stadijā. Tāpēc valdība ir uzsākusi virkni programmu, lai atbalstītu inovācijas. Mērķis ir panākt, lai 2010. gadā inovatīvu uzņēmumu skaits sasniegtu 20 procentus no visiem uzņēmumiem. Šo programmu mērķis ir veicināt uz zināšanām balstītu ekonomiku, t.i., sekmēt zināšanu un tehnoloģiju pārveidi uz ražošanu, lai nodrošinātu produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanu. Piemēram, tiek īstenota *Tirgus orientēto pētījumu programma*, kuras mērķis ir veicināt sadarbību starp Latvijas zinātniekiem un uzņēmējiem jaunu tehnoloģiju un produktu attīstības sekmēšanai. Programma tiek finansēta no valsts budžeta un finansējumu var saņemt Zinātnisko institūciju reģistrā reģistrētas zinātniskās institūcijas 50% apmērā no attiecināmajām izmaksām. Atlikušie 50% procenti jāpiesaista no komercuzņēmumiem.

2.1.6. ATBALSTS MVK

Latvijā mazie un vidējie komersanti (MVK) veido lielu tautsaimniecības daļu, un tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā Latvijā. Tāpēc finanšu pieejamības veicināšana maziem un vidējiem komersantiem ir viena no valdības prioritātēm. Būtiska loma MVK atbalsta sistēmā ir Latvijas Hipotēku un Zemes Bankai, kas īsteno valsts un ES finansētās atbalsta programmas, lai uzlabotu pieejamību aizdevumiem ar atvieglotiem noteikumiem, nodrošinot augstas riska pakāpes aizdevumus ilgtspējīgiem un perspektīviem MVK un uzņēmējdarbības uzsākšanas projektiem, kurus nepietiekamu garantiju un citu projekta risku dēļ nefinansē komercbankas. Atbalstu MVK sniedz arī Latvijas Garantiju aģentūra, kas tika izveidota ar mērķi veicināt finansējuma pieejamību Latvijā maziem un vidējiem komersantiem, izsniedzot: aizdevuma garantijas kā nepieciešamo papildu nodrošinājumu aizdevuma saņemšanai komercbankā; finanšu līzings garantijas kā papildu nodrošinājumu industriālā līzings saņemšanai; eksporta kredītu garantijas un caur īpaši izveidotiem riska kapitāla fondiem līdzfinansējot investīcijas Latvijā MVK.

Izstrādātas un šobrīd tiek īstenotas vairākas programmas, kuru mērķis ir sniegt atbalstu MVK. Piemēram, 2009. gada 31. martā Ministru kabinets apstiprināja noteikumus, kuri nosaka ESF līdzfinansētās programmas *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* īstenošanas kārtību. Programmas mērķis ir paaugstināt saimnieciskās darbības aktivitāti valstī, attīstot uzsācēju zināšanas un iemaņas uzņēmējdarbībā, kā arī sniedzot tiem finansiālo atbalstu. Programmas mērķa grupa ir iedzīvotāji darbības vecumā, kuri vēlas uzsākt komercdarbību, kā arī jaundibinātie komersanti, kas komercreģistrā ir reģistrēti ne ātrāk kā vienu gadu pirms pieteikuma iesniegšanas. Saskaņā ar programmu Hipotēku un Zemes Banka nodrošinās apmācības par saimnieciskās darbības pamatiem un biznesa plāna sagatavošanu un sniegs konsultācijas par pieejamo atbalstu, izvērtēs biznesa plānus; sniegs aizdevumus saimnieciskās darbības uzsācēju biznesa plānā paredzētās saimnieciskās darbības īstenošanai (līdz 54 tūkstošiem latu), kā arī grantus saimnieciskās darbības nodrošināšanai (35% no piešķirtā aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 3,6 tūkstošus latu) un aizdevuma dzēšanai (20% no piešķirtā aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 2 tūkstošus latu). Atbalstāmie uzsācēju projekti nevarēs pārsniegt 60 tūkstošus latu (EUR 85 tūkstoši), un biznesa uzsācējam būs jānodrošina līdzfinansējums vismaz 10% apmērā. Kopējais programmas finansējums ir 23 miljoni latu (EUR 33 miljoni), tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 14 miljoni latu, Hipotēku un Zemes bankas līdzfinansējums – 9 miljoni latu. Kopējā programmas finansējuma ietvaros aizdevumiem paredzēti 17,5 miljoni latu, grantiem, apmācībām un konsultācijām – 4 miljoni latu. Paredzēts, ka programma pilnā apmērā sāks darboties 2009.gada jūlijā, un tās darbības ietvaros līdz 2013.gada beigām tiks apmācīti 1200 uzsācēji, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 600 uzsācēji.

2.1.7. NELEGĀLĀ NODARBINĀTĪBA

Latvijā ir relatīvi augsts nelegālās nodarbinātības līmenis, īpaši būvniecības, ražošanas, lauksaimniecības un transporta nozarēs. Nelegālā nodarbinātība būtiski ietekmē restrukturizācijas procesus gan valsts līmenī, gan arī uzņēmumos, jo samazina uzņēmumu konkurētspēju, kā rezultātā daudzi uzņēmumi ir spiesti pārstrukturēt savu uzņēmējdarbību. Lai

risinātu šo problēmu Ministru Kabinets ir apstiprinājis *Pasākumu plānu 2005.-2009.gadam* nelegālās nodarbinātības samazināšanai. Darbs tiek veikts trīs galvenajos virzienos – Valsts darba inspekcijas (VDI) administratīvās kapacitātes paaugstināšanā un kontroles pilnveidošanā, kontrolējošo institūciju sadarbības pilnveidošanā, sabiedrības informēšanas un tiesiskās kultūras veicināšanas pasākumu veikšanā. VDI regulāri veic pārbaudes uzņēmumos, īpaši riska sektoros. Piemēram, lai uzlabotu situāciju un efektīvāk vērstos pret „aplokšņu” algu samaksu, sākot no 2008.gada februāra tika ieviesti darbinieku sertifikāti būvniecības sektorā, kam būtiski jāuzlabo darba tiesisko attiecību kontrole šajā sektorā.

Neskatoties uz pastiprinātajiem VDI darba devēju kontroles pasākumiem, nelegālā nodarbinātība joprojām ir plaši izplatīta Latvijā. Turklāt, situācija turpina pasliktināties, ņemot vērā grūto ekonomisko situāciju valstī. Parādās tendence, ka stingrāku kontroles pasākumu rezultātā notiek pāreja no nelegālās nodarbinātības uz daļēji reģistrētu nodarbinātību, kad darba līgumi tiek noslēgti, bet darba samaksas daļa tiek izmaksāta apejot nodokļus. Daudzi uzņēmumi mēģina optimizēt algas nodokļus, slēdzot uzņēmuma līgumus darba līgumu vietā.

2009.gada oktobrī Labklājības ministrija iesniedza Ministru Kabinetam priekšlikumus situācijas uzlabošanai. Tiek plānots līdz 2010.gada sākumam izstrādāt detalizētu rīcības plānu.

2.2. Pasākumi un līdzekļi restrukturizācijas vadībai

2.2.1. BEZDARBNIEKA PABALSTS

Kopš 2008.gada 1.janvāra spēkā stājās izmaiņas bezdarbnieka pabalsta izmaksas procedūrā, saskaņojot tā izmaksas periodu ar apdrošināšanas ilgumu un atbilstoši tam nosakot bezdarbnieka pabalsta izmaksas maksimālo periodu. Attiecīgi bezdarbnieka pabalsta apmērs tika noteikts proporcionāli apdrošināšanas perioda ilgumam un saskaņā ar ienākumiem, no kuriem tika veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas:

- Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir no gada līdz deviņiem gadiem (ieskaitot) – 50 procenti no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas;
- Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir no desmit gadiem līdz deviņpadsmit gadiem (ieskaitot) – 55 procenti no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas;
- Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir no divdesmit gadiem līdz divdesmit deviņiem gadiem (ieskaitot) – 60 procenti no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas;
- Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir vairāk par 30 gadiem – 65 procenti no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas.

Bezdarbnieka pabalsta apmērs tiek aprēķināts atkarībā no bezdarba ilguma:

- Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir no gada līdz deviņiem gadiem: pirmos divus mēnešus – pilnā apmērā, un par pēdējiem diviem mēnešiem – 75 procentu apmērā no bezdarbnieka pabalsta;
- Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir no 10 gadiem līdz 19 gadiem: pirmos divus mēnešus – pilnā apmērā; par nākamajiem diviem mēnešiem - 75 procentu apmērā no bezdarbnieka pabalsta, un par pēdējiem diviem mēnešiem – 50 procentu apmērā no bezdarbnieka pabalsta;
- Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir vairāk par 20 gadiem: pirmos trīs mēnešus – pilnā apmērā; nākamos trīs mēnešus – 75 procenti no bezdarbnieka pabalsta, un pēdējos trīs mēnešus – 50 procenti no bezdarbnieka pabalsta.

Minētās izmaiņas tika veiktas nolūkā nodrošināt darba tirgus elastīgumu, veicinot iespējami ātru bezdarbnieku atgriešanos darba tirgū, tādējādi cenšoties novērst situāciju, kurā bezdarbnieks kļūst par ilgstošu bezdarbnieku. Tomēr straujais ekonomiskās aktivitātes samazinājums un bezdarba pieaugums valdību rosināja ieviest īpašus pasākumus krīzes laikam. Tai skaitā no 2009.gada 1.jūlija līdz 2011.gada 31.decembrim laika periods, kurā tiks izmaksāts bezdarbnieka pabalsts, tiks pagarināts līdz 9 mēnešiem visām bezdarbnieku kategorijām:

- Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir no gada līdz deviņiem gadiem: pirmos divus mēnešus – pilnā apmērā, nākamos 2 mēnešus - 75 procentu apmērā no bezdarbnieka pabalsta; par pēdējiem pieciem mēnešiem – 45 LVL mēnesī.
- Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir no 10 gadiem līdz 19 gadiem: pirmos divus mēnešus – pilnā apmērā; par nākamajiem diviem mēnešiem - 75 procentu apmērā no bezdarbnieka pabalsta, un par pēdējiem diviem mēnešiem – 50 procentu apmērā no bezdarbnieka pabalsta, un par pēdējiem trijiem mēnešiem - 45 LVL mēnesī.

Ja apdrošināšanas perioda ilgums ir vairāk par 20 gadiem: pirmos trīs mēnešus – pilnā apmērā; nākamos trīs mēnešus – 75 procenti no bezdarbnieka pabalsta, un pēdējos trīs mēnešus – 50 procenti no bezdarbnieka pabalsta.

2.2.2. PASĀKUMI PĀRKVALIFIKĀIJAI, KVALIFIKĀCIJAS PAAUGSTINĀŠANAI UN KONKURĒTSPĒJAS PAAUGSTINĀŠANAI

Viena no Latvijas nodarbinātības politikas galvenajam prioritātēm vienmēr ir bijusi tādu pasākumu ieviešana, kas vērsti uz darbaspēka profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu un uzturēšanu, līdz ar to paaugstinot tā ražīgumu un nodarbināmību. NVA piedāvā bezdarbniekiem dažādas iespējas paaugstināt vai iegūt kvalifikāciju. Izveidota jauna, daudz elastīgāka pieeja apmācībām, ieviešot jaunu kuponu sistēmu. Kopš 2009.gada septembra tie, kas piedalās kvalifikācijas paaugstināšanas programmās, būs tiesīgi izvēlēties institūciju viņu izglītībai vai apmācībai. Tādējādi finansējums tiks balstīts uz indivīda lēmumu. Līdz šim valsts finansējums ir ticis virzīts tieši institūcijām.

Lai padarītu profesionālās izglītības un apmācību iespējas pieejamākas nodarbinātajiem, lielāku uzmanību pievēršot neformālajai izglītībai, tiek izstrādāts jauns projekts, kas tiks

līdzfinansēts no ESF un ieviests, izmantojot kuponu sistēmu. Lai labāk izstrādātu jauno pasākumu, šobrīd notiek viedokļu apmaiņa starp valsts institūcijām, kas atbildīgas par darba tirgus politikas īstenošanu un citām ieinteresētajām organizācijām, piemēram, organizācijām kas pārstāv pašvaldības un darba devējus. Tiek diskutēts par tādiem jautājumiem, kā apmācību institūciju un programmu savlaicīga un adekvāta licencēšana un akreditēšana un iespējamu nākamo labumu guvēju iesaistīšana līdzfinansēšanā.

2.2.2.1. Profesionālā apmācība

Bezdarbniekiem tiek piedāvātas iespējas iegūt formālas profesionālas kvalifikācijas, no 2009.gada augusta arī augstāko izglītību. Jaunā pasākuma mērķis ir sniegt iespēju 18 mēnešu laikā bezdarbniekiem ar sākotnēji iegūtu vai nepabeigtu augstāko izglītību iegūt augstāku profesionālu kvalifikāciju (pirmā un otra līmeņa profesionālās augstākās izglītības programma). Kuponu sistēma tiks piemērota studiju apmaksai (maksimālais apmācību kupona apmērs – 1000 LVL (EUR 1422) par izglītības programmu). NVA izsniegts kupons kalpos kā apliecinājuma sertifikāts, ka NVA apmaksās mācību iestādei bezdarbnieka apmācības. Ja maksa par izvēlēto izglītības programmu ir augstāka nekā to apliecinājusi mācību iestāde, tad bezdarbnieks pats apmaksās starpību, to apņēmoties līgumā ar izglītības iestādi. Bezdarbnieks, kas apmeklēs mācības, saņems arī 70 LVL (EUR 99.6) lielu stipendiju kalendāra mēnesī.

2.2.2.2. Neformālā apmācība

Neformālā apmācība ietver tādu sistematizētu sociālu un profesionālu pamatspēju iegūšanu, kas piemērotas darba tirgus mainīgajām prasībām, piemēram, datorprasmes, transportlīdzekļu vadītāja iemaņas un grāmatvedības zināšanas. Svarīga neformālās apmācības sastāvdaļa ir valsts valodas kursi. 2009.gadā 18 811 personas bija iesaistītas neformālās apmācības programmās, 1 839 no kurām apguva valsts valodu.

2.2.2.3. Apmācība pie darba devēja

Kopš 2008.gada beigām darba devējiem ir piedāvāta iespēja pieņemt darbiniekus bez vajadzīgajām prasmēm kā mācekļus tādās profesijās, kurās nav nepieciešams oficiāls valsts izsniegts izglītības sertifikāts, vai tādās, kuras bezdarbnieks ieguvis profesionālo kvalifikāciju, taču zaudējis atbilstošas iemaņas. Darba devējs piedāvā teorētisko, kā arī praktisko apmācību, kas ir nepieciešama jaunas profesijas iegūšanai (maksimums 6 mēneši) vai bezdarbnieka prasmju atjaunošanai (maksimums 3 mēneši). Pēc apmācību beigām darba devējam ir pienākums personu nodarbināt vismaz 6 mēnešus. Apmācību laikā NVA maksā praktikantam 50% no minimālās mēneša darba algas un sedz veselības pārbaudes izdevumus. Darba devējam ir tiesības saņemt līdzekļus, kas sedz praktiskās apmācības izdevumus, ieskaitot darba devēja iesaistīto ekspertu un mācībspēku izdevumus līdz 600 LVL (EUR 854), grantu bezdarbnieku darba vadītāju darba samaksai 50% apmērā no minimālās mēneša darba algas, izdevumus apmācību vietas pielāgošanai un praksei bezdarbniekiem – invalīdiem līdz 500 LVL

(EUR 711) vienai apmācību vai prakses vietai un izdevumus surdotulkam, pavadonim, ergoterapeitam un citiem speciālistiem bezdarbniekiem-invalīdiem. 2009.gadā 441 bezdarbnieki tika iesaistīti šajā programmā.

2.2.2.3. Konkurentspējas paaugstināšanas pasākumi

Konkurentspējas paaugstināšanas pasākumi ir vērsti uz bezdarbnieku, personu, kas meklē darbu un personu, kas ir pakļautas bezdarba riskam konkurentspējas paaugstināšanu darba tirgū. Tie ietver individuālas konsultācijas un grupu nodarbības (bezdarbniekiem tiek piedāvāti Īstermiņa kursi, semināri, lekcijas un konsultācijas tādās jomās kā komunikāciju prasmes, sarunu vešana, intervijas, motivācija u.c.) darba meklēšanas metožu apguvei, psiholoģiskajam atbalstam un darba tirgum nepieciešamo pamatprasmju un spēju iegūšanai, ieskaitot darba tiesisko attiecību nodibināšanu, darba tiesības un darba aizsardzību. Kursi un semināri var būt no 5 līdz 35 stundām. Tie ir pasākumi, kuros vienmēr ir lielākais dalībnieku skaits. 2009.gadā gandrīz 34 000 personas piedalījās šajos pasākumos.

2.2.2.4. Profesionālā apmācība darbiniekiem dīkstāvē

Šī ir jauna iniciatīva, kas tika uzsākt 2009.gada septembrī un tiek plānots, ka tā turpināsies līdz 2013.gada decembrim. Šī pasākuma mērķis ir piedāvāt apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām personām. Iniciatīvu piemēros darbiniekiem, kuri ekonomiskas recesijas dēļ spiesti strādāt nepilnu darba laiku un atbilst diviem kritērijiem: pirmkārt, darbinieks attiecīgajā darba vietā ir ticis nodarbināts ilgāk par 6 mēnešiem, un otrkārt, darba laiks saīsināts vismaz 1 mēnesi pirms apmācību uzsākšanas. Apmācības organizēs, piedāvājot kuponus, kas ļaus personām izvēlēties profesionālās pilnveides programmu un institūciju savai izglītībai vai apmācībām. Jaunajam pasākumam tiek paredzēts budžets 10 miljonu latu (EUR 15 miljoni) apmērā un to ievieš NVA kopā ar izglītības iestādēm. Pasākumā plānots iesaistīt 11 000 dalībnieku, kuri saņems stipendiju 70 LVL (EUR 99.6) apmērā un apmācību kuponus līdz 500 LVL (EUR 750).

Šobrīd notiek šī pasākuma izvērtēšana ar mērķi pielāgot to ekonomiskās krīzes situācijai. Tiks novērtēti pasākuma rezultāti, ņemot vērā, ka tiek skarti tādi diskutējami jautājumi kā tautsaimniecības pārstrukturēšana (nozīmīgā apmērā, ņemot vērā Latvijas situāciju) un iespējama darba vietu saglabāšana, kas ilgākā laika posmā nav ilgtspējīgas, ko šobrīd ir grūti izvērtēt.

2.2.2.5. Pieaugušo dalība mūžizglītībā

Sākot ar 2009.gada 1.jūliju ir ieviests jauns pasākums, lai nodrošinātu apmācību programmas pieaugušo dalībai mūžizglītībā. Pasākuma mērķis ir nodrošināt profesionālo prasmju attīstību un sekmēt ilgtspējīgu darba vietu saglabāšanu. Šī iniciatīva attieksies uz darbiniekiem, kas vecāki par 25 gadiem (izņemot ierēdņus) un darbosies no 2010.gada līdz 2013.gadam.

Pasākumam paredzēts budžets 5.4 miljonu latu (EUR 7.7 miljoni) apmērā un plānots pasākumā iesaistīt 25 000 cilvēkus.

2.2.2.6. Komerccarbības un pašnodarbinātības veicināšana

Šis pasākums ir paredzēts tiem bezdarbniekiem, kuriem jau šobrīd ir ar uzņēmējdarbību saistīta izglītība vai kāda cita formāla vai neformāla izglītība. Pasākuma mērķis ir attīstīt uzņēmējdarbību un tādejādi radīt jaunu darbu bezdarbniekiem. Programmas ietvaros tiek piedāvātas konsultācijas biznesa plāna izstrādei, kā arī bezdarbnieku sagatavoto biznesa plānu izvērtēšana un ieviešanas uzraudzība. Katrs atbalstītais un ieviešanai izraudzītais biznesa plāns saņem sākumkapitālu līdz 4000 LVL (EUR 5700) kopīgi ar finansējumu uzņēmējam minimālas mēneša darba algas apmērā pirmajos trijos biznesa plāna ieviešanas mēnešos.

Valsts loma ar NVA starpniecību ir izvēlēties un algot ekspertus un konsultantus, kuri izvērtē biznesa plānus. Bez tam tiek izvēlēti piemērotākie kandidāti atbalstam viņu biznesa plānu rakstīšanā. Pēc tam NVA veic uzraudzības funkciju, nodrošinot, ka visas puses pilda savus pienākumus, arī koordinējošo funkciju, informējot dalībniekus par to pienākumiem, tiesībām un pieļaujamo atbalstu, nodrošinot tos ar attiecīgo finansējumu un vērtējot jaunā biznesa kvalitāti. Ja biznesa plāns tiek akceptēts, tiek slēgts līgums starp aģentūru un personu, kura saņem atbalstu jauna uzņēmuma veidošanai saskaņā ar apstiprināto plānu un likumu.

2008.gadā NVA nodrošināja konsultācijas 93 personām, no kurām 20 personas uzsāka savu uzņēmējdarbību. 2009.gada šajā aktivitātē tiek plānots iesaistīt 270 personas, no kurām labākās 80 saņems finansiālu palīdzību savas komercdarbības uzsākšanai.

2.2.3. ATBALSTA PASĀKUMI

2.2.3.1. Kompleksie atbalsta pasākumi

Komplekso atbalsta pasākumu mērķauditorija ir sociālās atstumtības riskam pakļauti bezdarbnieki (piemēram, invaliditāte, zems izglītības līmenis (tikai pamatizglītība vai zemāka izglītība), atkarības vai aprūpējamie). Šo pasākumu mērķis ir palīdzēt risināt personības problēmas un atkarības problēmas, kā arī stiprināt motivāciju un stabilitāti nolūkā veicināt šo personu iekļaušanu darba tirgū. Kopējais laiks bezdarbnieka iesaistei kompleksajos atbalsta pasākumos ir ne vairāk par 2 gadiem.

Kompleksie atbalsta pasākumi ietver šādus pasākumus:

- Sociālās situācijas un bezdarbnieka individuālo vajadzību izvērtējumu – veselības stāvoklis, profesionālās un fiziskās spējas, psiholoģiskais raksturojums un profesionālais noturīgums, kā arī nepieciešamības gadījumā, atkarību un citu sociālo problēmu noteikšanu un krīzes situācijas izvērtējumu;

- Speciālistu pakalpojumus (piemēram, psihologs, psihiatrs, fizioterapeits) personības problēmu risināšanai un motivācijas paaugstināšanai, kas tiek veikts atbilstoši bezdarbnieka individuālo vajadzību novērtējumam;
- Pasākumus sociālās funkcionēšanas spēju uzlabošanai – grupu nodarbības personām ar atkarības problēmām un stabilitātes veicināšanu atkarības problēmu risināšanai, kā arī citus pasākumus saskaņā ar bezdarbnieka personisko situāciju un individuālajām vajadzībām;
- Pasākumus darba spēju atjaunošanai un uzlabošanai, kā arī iegūto darba spēju nostiprināšanai, ja bezdarbnieka piedalīšanās pasākumos sociālās funkcionēšanas spēju uzlabošanai ir devusi pozitīvus rezultātus. Pasākumi ietver darba pamatprasmju iegūšanu vai atjaunošanu, pasākumus konkurētspējas paaugstināšanai, karjeras konsultācijas.

Pieņemts lēmums pilnveidot šo pasākumu, novirzot līdzekļus jauniešu bezdarba mazināšanai, lai nodrošinātu darba prakses vietas jauniešiem pirmās darba pieredzes iegūšanai, kā arī cietiem specifiskiem pakalpojumiem (atbilstoši grozījumi Ministru Kabineta noteikumos tiks iesniegti 2010.gada janvārī).

2.2.3.2. Pasākumi noteiktām personu grupām

Minētā programma ir paredzēta sociālās atstumtības riskam pakļautajām personām. Pirmkārt, tās ir personas, kurām noteikta invaliditāte, arī jaunieši, pirmspensijas vecuma personas, ilgstošie bezdarbnieki, personas, kurām ir alkohola vai narkotisko vielu atkarība, vientuļie vecāki, imigranti, minoritātes, personas pēc soda izciešanas brīvības atņemšanas iestādēs u.c. Nodarbinātības valsts aģentūra piedāvā algu subsīdijas šajā programmā iesaistītajām personām. Ja persona, kurai noteikta invaliditāte, ir nodarbināta un tai nepieciešams darba vadītājs vai asistents, tad iespējams piešķirt algu subsīdijas darba vadītājiem un asistentiem. Papildus, darba devējam tiek piedāvāts vienreizējs maksājums invalīdam nepieciešamo tehnisko palīgīdzekļu un cita speciālā aprīkojuma iegādei. Izdevumi tiek segti veselības pārbaudēm visām personām, kurām noteikta invaliditāte. Šīs programmas maksimālais ilgums personai ar invaliditāti ir 24 mēneši, citām personām – 12 mēneši.

Uzmanība tiek pievērsta arī jauniešu bezdarbam. Vairākus gadus tiek īstenots projekts *Nodarbinātības pasākumi vasaras brīvlaikā personām, kuras iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs*. Minētā pasākuma mērķis ir veicināt skolēnu vasaras nodarbinātību un radīt iespēju iegūt darba pieredzi. Projektā NVA finansē skolēnu algas no valsts budžeta resursiem 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas un sedz darba prakses vadītāja izmaksas. Darba devēja izdevumus veido skolēnu alga, vismaz 50 % apmērā no minimālās mēneša darba algas, nodokļu maksājumi, prēmijas, pusdienas u.c. 11 200 skolēnu tika iesaistīti šajā pasākumā 2008.gadā, ieskaitot 173 skolēnus ar īpašām vajadzībām. Diemžēl 2009.gada finanšu resursu trūkuma dēļ šis pasākums netika īstenots.

Lai gan sieviešu nodarbinātības līmenis Latvijā ir salīdzinoši augsts, sieviešu un vīriešu nodarbinātības līmenis joprojām atšķiras salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm. Pēc bērna kopšanas atvaļinājuma sievietes saskaras ar problēmām iekļauties darba tirgū. Pasākums

Motivācijas veicināšana un profesionālā apmācība personām pēc bērna kopšanas atvaļinājuma ir ieviesta, lai iesaistītu minēto mērķa grupu darba tirgū. 2008.gadā 161 bezdarbnieks piedalījās pasākumā, galvenokārt jaunās mātes.

2.2.3.3. Algoti pagaidu darbi

Algoti pagaidu darbi ir mazkvalificēti darbi līdz 6 mēnešiem, kuru mērķis ir saglabāt prasmes un nodrošināt ienākumus bezdarbniekam, jo īpaši ilgstošajiem bezdarbniekiem. Darba devējam, kurš nodarbina bezdarbnieku šīs programmas ietvaros, ir tiesības uz grantu minimālās mēneša darba algas apmērā. Darba devējs maksā starpību starp minimālo mēneša darba algu un faktisko bezdarbnieka algu, kā arī sedz sociālās apdrošināšanas iemaksas. 2008.gadā algotajos pagaidu darbos piedalījās 9 983 personas un 2009.gada pirmajos sešos mēnešos bija 6 671 jauns dalībnieks.

2.2.3.4. Sabiedrisko darbu programma

Laika posmā no 2009.gada septembra līdz 2010.gada decembrim tiks ieviesta jauna sabiedrisko darbu programma ar mērķi stiprināt sociālas drošības tīklu, samazinot ekonomiskās krīzes smago sociālo sekū ietekmi. Tā ir paredzēta gan ienākumu nodrošināšanai pēc bezdarbnieka pabalsta saņemšanas beigām, gan personu prasmju saglabāšanai un uzlabošanai ar darba prakses palīdzību.

Pasākums ietver mazkvalificētus sabiedriskos darbus pašvaldībās (bez peļņas gūšanas nolūka – kā uzkopšana, publiskas infrastruktūras uzlabošana un uzturēšana (parki un citas sabiedriskas teritorijas), mazu infrastruktūras celtnu (nacionālo parku takas, soli), piesārņotu teritoriju uzkopšana (upes, ezeri, meži), darbs mežos, pašvaldību sociālajos dienestos (piemēram, palīdzība veciem cilvēkiem) – ieskaitot NVO (un/vai sadarbībā ar NVO) un pašvaldību institūcijās (atskaitot pašvaldību un valsts uzņēmumus). Nozīmīga prasība ir tā, ka darba vietām ir jābūt jaunizveidotām, lai netiktu aizstāti tie, kuri veica attiecīgo darbu (vai nu kā pašvaldību darbinieki vai nodarbinātie uzņēmumā, kas sniedz attiecīgus pakalpojumus pašvaldībai), kas tiks pārbaudīts.

Personai būs iespēja piedalīties šajā pasākumā uz laiku no 2 nedēļām līdz 6 mēnešiem gada laikā. Minētā pasākuma laikā tiks maksāta stipendija labuma guvējiem 100 LVL (EUR 142) apmērā mēnesī, kas ir aptuveni 75% no minimālās mēneša darba algas. Pasākumu līdzfinansē ESF un kopējais finansējuma apjoms sasniedz 24 miljonus latu. Tiek plānots, ka visā pasākuma periodā 38 000 cilvēku gūs iespēju piedalīties darbos.

2.2.4. VALDĪBAS ATBILDE UZ RECESIJU

Ņemot vērā globālās finanšu un ekonomikas krīzes padziļināšanos, Latvijas valdība veic pasākumus finanšu sistēmas stabilizēšanai un atdzīvināšanai, kā arī ekonomikas restrukturizācijai. Sadarbībā ar Eiropas Komisiju un Starptautisko valūtas fondu valdība ir

izveidojusi Latvijas Ekonomiskās stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu, kuru pieņēma Saeima 2008.gada 12.decembrī (aktualizēta 2009.gada 16.jūnijā). Programma paredz 600 – 700 miljonu LVL iepludināšanu Latvijas ekonomikā uzņēmējdarbības atbalsta formā, ar mērķi nodrošināt strukturālās izmaiņas ilgtspējīgai ekonomikas attīstībai un ietver šādus galvenos virzienus valdības rīcībai:

- Strikta un stabila monetārā politika, kas balstīta uz fiksētu nacionālās valūtas maiņas kursu pret eiro;
- Strikta fiskālā politika – līdzsvarojot valsts un pašvaldību izdevumus ar tām iespējām, kuras sniedz ieņēmumi. Sasniedzamais mērķis ar konsolidācijas pasākumiem samazināt budžeta deficītu 2011.gada līdz 3% no IKP;
- Latvijas ekonomikā (abos – valsts un privātajā sektorā) samazināt algu līmeni, to pielāgojot ražīguma attīstībai. Papildus algu un publiskajā sektora nodarbināto personu skaita samazinājumam valdība atbalsta izpratni un vienošanos ar privāto sektoru algu pielāgošanai visos sektoros;
- Valsts pārvaldes efektivitātes veicināšana, izglītības, veselības un citu sabiedrisko pakalpojumu reformas, samazinot un restrukturizējot šajos sektoros nodarbinātos cilvēkresursus un optimizējot ministriju un to aģentūru aktivitātes un skaitu. Valsts pārvaldes personāls tiks samazināts vismaz par 15%.
- Darba tirgus elastības paaugstināšana, pārkvalifikācijas veicināšana un bezdarbnieku atgriešanās darba tirgu stimulēšana;
- Ekonomiskās konkurētspējas uzlabošana, koncentrējot ES struktūrfondu finansējumu eksporta sektoru un infrastruktūras projektu atbalsta palielināšanai. Vienlaikus valdība ievieš nepieciešamos pasākumus ES fondu administratīvo procedūru vienkāršošanai, rosinot resursu efektīvāku izmantošanu un finanšu līdzekļu ātrāku apriti;
- Administratīvā sloga samazināšana jo īpaši mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, vienkāršojot nodokļu administrācijas, nekustamā īpašuma reģistrācijas, būvatļauju saņemšanas procesus, kā arī atbalstot valsts integrēto informācijas sistēmu plašāku izmantošanu starp institūcijām un uzņēmumiem;
- Sociālās aizsardzības pasākumu saglabāšana sociālās spriedzes samazināšanai.

2009.gada decembra beigās Saeima pieņēma valsts budžetu 2010.gadam un grozījumus 71 pavadošajā likumā. Valsts budžeta deficīts ir plānots zem 7.6% no IKP, kas nozīmē to, ka valdības parāds sasniegs 3.987 miljardus LVL (EUR 5.673 miljardi) vai 31% no IKP. Vispārējās fiskālās konsolidācijas apjoms ir saskaņots ar Starptautisko valūtas fondu un Eiropas Komisiju kā 500 miljoni latu (EUR 711.4 miljoni). Fiskālās konsolidācijas pasākumi ietver gan valsts budžeta izdevumus, kas samazināti par 244.5 miljoniem latu (EUR 347.9 miljoni), gan ieņēmumu palielinājumu par 255.4 miljoniem latu (EUR 363.4 miljoni). Lai atrastu papildus iespējas budžeta deficīta samazināšanai, dažādas izmaiņas tika veiktas nodokļu likumos, tādās kā iedzīvotāju ienākuma nodokļa palielināšana no 23% līdz 26%, ikgadējās transportlīdzekļu nodevas palielināšana, progresīvā nodokļa piemērošana nekustamajam īpašumam (0.1% - 0.3% no kadastra vērtības), akcīzes nodokļa ieviešana dabasgāzei, kapitāla ienākuma nodoklis un citas izmaiņas.

3.1. Valsts sektora reforma

2009.gada janvārī Latvijas valdība parakstīja finanšu palīdzības līgumu (Saprašanās memorandu) ar Eiropas Komisiju un 2009.gada jūlijā papildus vienošanos, kas iekļāva prasību samazināt budžeta deficītu. Lai šo mērķi sasniegtu, valdība sāka strukturālās reformas valsts pārvaldē. Reformu galvenais mērķis ir izveidot mazu, profesionālu un uz klientu orientētu valsts pārvaldi. Marta sākumā tika sākti auditi nolūkā uzlabot valsts pārvaldes efektivitāti, novērst funkciju dublēšanos, optimizēt institucionālo struktūru un noteikt, kuras aktivitātes var samazināt, likvidēt vai deleģēt privātajam sektoram. Procesā tika iesaistīts plašs sociālo un nevalstisko valdības partneru loks. Lai nodrošinātu lielāku pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanos, Ministru kabineta un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras mājas lapas piedāvāja forumus priekšlikumiem un ieteikumiem valsts pārvaldes sistēmas uzlabošanai. Uz šo brīdi saraksts ietver 625 iestādes, un nozaru ministrijas ir katras funkcijas izmaksu un cilvēkresursu izvērtēšanas procesā. 2.novembrī Reformu vadības grupa parakstīja kopīgu paziņojumu, prezentējot grupas pašreizējā darba novērtējumu un iezīmējot galvenos strukturālo reformu ietvarā veicamos uzdevumus. Grupa uzsvēra, ka kopējs valsts funkciju izvērtējums un racionāla valsts budžeta līdzekļu izmantošana ir nodrošinājusi progresu uz rezultātu balstītu līdzekļu samazinājumam un funkciju izvērtējumam.

Būtiski restrukturizācijas pasākumi notiek Ekonomikas ministrijā, Izglītības un zinātnes ministrijā, Veselības ministrijā u.c. Reorganizācijas process tika sākts 52 valsts institūcijās, kas sastāda 23% no visām, kuras tiks pārskatītas un reorganizētas. 2008. un 2009.gada laikā tika likvidēti 8 026 civildienesta ierēdņu amati, ietaupot 17.2 miljonus LVL (EUR 24.5 miljoni). Kopējais valsts institūcijās nodarbināto skaita samazinājums 2009.gada jūlijā bija 11.7% salīdzinājumā ar 2008.gadu.

Lai samazinātu reformu negatīvās sekas, valdība sāka izstrādāt jaunas programmas. 21.augustā Eiropas Komisija akceptēja Latvijas priekšlikumu veikt izmaiņas ESF operacionālajās programmās ar mērķi izmantot ESF līdzekļus pieaugošā bezdarba samazināšanai. Pēc minētās vienošanas ar Eiropas Komisiju 1.septembrī valdība nolēma piešķirt 20 miljonus latu (17 miljoni tiek nodrošināti no ESF) strādājošo skolotāju pārkvalifikācijai. Līdzekļi tiks novirzīti 17 400 skolotāju atbalstam, kuriem ir risks zaudēt darbu izglītības iestādē un kuriem ir mazs vai samazināts darba apjoms. Skolotājiem tiks sniegta iespēja iegūt vispārējas vai specifiskas prasmes, kas nepieciešamas darbam citā sektorā vai profesijā, ieskaitot prasmes pašnodarbinātības vai komercdarbības uzsākšanai, un saņemt atbalstu pārkvalifikācijai, kas nepieciešama atšķirīga darba veikšanai izglītības iestādē (piemēram, mācīt jaunu priekšmetu). Apmācību laikā skolotāji saņems atlīdzību un viņiem tiks nodrošinātas karjeras konsultācijas. Skolotājiem tāpat būs iespējams saņemt grantu dalībai skolotāju profesionālā snieguma izvērtējuma sistēmā.

3.2. Sociālo partneru konsultatīvie centri

Lai nodrošinātu atbalstu uzņēmumiem to konkurētspējas saglabāšanā un lai īstenotu sekmīgu uzņēmumu restrukturizāciju ekonomiskās recesijas laikā, LDDK ir izveidojusi konsultatīvos centrus 5 reģionos (Rīga, Latgale, Kurzeme, Vidzeme un Latgale). Šie centri ir izveidoti ar ESF finansējuma atbalstu. Konsultatīvie centri sniedz bezmaksas konsultācijas darba devējiem par cilvēkresursu vadības jautājumiem, darba aizsardzību un darba tiesībām, tai skaitā par koplīgumiem, darba līgumiem, darba attiecību nodibināšanu un izbeigšanu, algām, darba laiku un atpūtas laiku. Konsultanti arī organizē seminārus, lai diskutētu par darba tiesību attīstību un izmaiņām, kā arī veicinātu labas prakses apmaiņu starp darba devējiem. 2009.gadā 565 uzņēmumi ir saņēmuši konsultācijas darba tiesību jautājumos visos reģionos. Galvenie jautājumi bija par jaunas darba samaksas sistēmas ieviešanu, darbinieku skaita samazināšanu, darba strīdu risināšanu, darba laika organizēšanu un darba spēka izmaksu samazināšanu. Darba devēji atzīst šo projektu par ļoti veiksmīgu, jo tas palīdz novērst darba tiesību pārkāpumus un samazina izmaksas, kas varētu būt saistītas ar iespējamām tiesas procesiem.

Līdzīgi kā darba devēji, arī LBAS ir izveidojusi konsultatīvos centrus visos 5 reģionos nolūkā veicināt darba tiesību ievērošanu. Galvenais šo centru mērķis ir sniegt bezmaksas konsultācijas darbiniekiem darba tiesību jautājumos un palīdzēt risināt darba strīdus; veicināt sadarbību ar sociālajiem partneriem un citām nodarbinātības jomā iesaistītām institūcijām; koordinēt arodbiedrību darbību konkrētajā reģionā un organizēt apmācības un citus informatīvi izglītojošus pasākumus. Kopš projekta uzsākšanas 2009.gadā 2 485 darbinieki ir saņēmuši konsultācijas. Konsultatīvais centrs Rīgā arī praktiski risina darba strīdus. Konsultanti ir palīdzējuši sagatavot 231 prasības pieteikumus tiesai. Galvenie darba tiesību pārkāpumi ir saistīti ar neizmaksāto darba samaksu un nelikumīgu atlaišanu.

3.3. Cukurfabriku restrukturizācija

Līdz 2007.gadam Latvijā bija divas cukurfabrikas – Liepājas Cukurfabrika un Jelgavas Cukurfabrika. Abas cukurfabrikas atradās ārpus galvaspilsētas Rīgas un tām bija ievērojama loma reģiona attīstībā un nodarbinātībā. Atbilstoši ES kopējiem cukura tirgus reformu principiem 2007.gada sākumā Zemkopības ministrija un uzņēmumu īpašnieki vienojās par restrukturizācijas noteikumiem Latvijai ar ES cukurrūpniecības restrukturizācijas līdzekļu atbalstu. Abi uzņēmumi izvēlējās pilnīgu restrukturizāciju, kas nozīmē cukura ražošanas pārtraukšanu Latvijā, rūpnīcu likvidāciju un ēku un iekārtu izformēšanu. 2007.gada beigās cukura ražošanas uzņēmumu izformēšana tika uzsākta un vairums darbinieku tika pakāpeniski atlaisti. Liepājā 227 darbinieki un Jelgavā 300 darbinieki tika atlaisti saistībā ar cukura tirgus reformām. Abu rūpnīcu vadība sadarbībā ar darbiniekiem izstrādāja restrukturizācijas sociālo plānu, kas tika saskaņots ar Labklājības ministriju. Tajā laikā, kamēr Jelgavas Cukurfabrikas darbinieki spēja panākt labu vienošanos ar uzņēmuma īpašniekiem, Liepājas Cukurfabrikas darbinieki nepanāca nekādu kompromisu.

Lai palielinātu restrukturizācijas maksājumu apjomu darbiniekiem, 2007.gada 20.martā Latvijas Republikas Ministru kabinets pieņēma noteikumus, kas noteica, ka cukura rūpniecības restrukturizācijas maksājumi darbiniekiem ir kompensācijas formā un līdz ar to netiek pakļauti ienākuma nodoklim un valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām. Līdz 2008.gada sākumam saskaņā ar šo procedūru bija izmaksātas visas kompensācijas abu cukurfabriku darbiniekiem. Rezultātā atlaistie darbinieki nesaņēma tādas valsts sociālās garantijas kā, piemēram, bezdarbnieka pabalstu, pilnā apmērā, jo dažādu pabalstu apmērs ir atkarīgs no sociālās apdrošināšanas iemaksām. Pretēji Jelgavas Cukurfabrikai, kura visiem darbiniekiem izmaksāja tos līdzekļus, kas netika samaksāti kā sociālās apdrošināšanas iemaksas, Liepājas Cukurfabrika šos līdzekļus izmaksāja tikai daļai darbinieku. Rezultātā 82 bijušie Liepājas Cukurfabrikas darbinieki iesniedza prasību tiesā. Darbinieki uzskatīja, ka ir tikuši maldināti, jo saņēma mazākas kompensācijas nekā tika sagaidīts, atstājot rūpnīcu. Bijušie darbinieki prasīja, lai ietaupītā nauda tiktu tiem atdota pilnīgi vai vismaz daļēji, izmaksājot skaidrā naudā vai veicot iemaksas sociālajā apdrošināšanā. Taču uzņēmuma vadība uzstāj, ka bijušajiem darbiniekiem paredzētais naudas apjoms ticis izmaksāts pilnībā un ka sociālā plāna principi tikuši ievēroti. Ietaupītie līdzekļi tā vietā ir tikuši izmantoti rūpnīcas nojaukšanai un teritorijas sakopšanai. Turklāt Valsts darba inspekcija, kura uzraudzīja restrukturizācijas procesu un ar to saistīto atlaišanas procedūru, apliecināja pārkāpumu neesamību. Tiesa izskatīs lietu nākamā gada sākumā.

Latvijā ir izveidota sistēma restrukturizācijas paredzēšanai un vadībai. Pārņemot ES direktīvas, kas regulē korporatīvo restrukturizāciju, Latvijas valdība ir radījusi tiesisko ietvaru, kas nodrošina darbinieku tiesību aizsardzību un darbinieku pārstāvju iesaistīšanos restrukturizācijas procesos. Tomēr praksē sastopami daudzi gadījumi, kad darba tiesību normas netiek ievērotas un darbinieki netiek iesaistīti pārstrukturēšanas procesā. Restrukturizācijas procesa atšķirīgais rezultāts Jelgavas cukurfabrikā un Liepājas cukurfabrikā skaidri parāda pienācīgu konsultāciju ar darbiniekiem nozīmi, risinot jautājumus par restrukturizācijas kompensācijām un vienošanos, kas ir taisnīga un apmierina abas puses. Tāpēc sociālo partneru iniciatīva, izveidojot konsultatīvos centrus, ir ļoti svarīga darbinieku tiesību ievērošanas nodrošināšanai ekonomiskās krīzes apstākļos. No vienas puses konsultatīviem centriem ir preventīva funkcija, jo darba devēji var saņemt konsultācijas darba tiesību jautājumos pirms restrukturizācijas procesa uzsākšanas. No otras puses tiem ir problēmu risināšanas funkcija, jo darbinieki var saņemt juridisku padomu, gadījumā, kad viņu darba tiesības nav ievērotas uzņēmuma restrukturizācijas dēļ.

Latvijas valdība ir atzinusi, ka restrukturizāciju var vadīt efektīvākā un sociāli atbildīgākā veidā, ja tie, kurus visvairāk skar izmaiņas, tiek aktīvi iesaistīti izmaiņu vadībā. Tāpēc īpaša uzmanība tika pievērsta sociālā dialoga attīstībai un institūciju, kas iesaistījušās sociālajā partnerībā (ieskaitot LDDK un LBAS), kapacitātes nostiprināšanai. Trīspusējais dialogs Nacionālās trīspusējās sadarbības ietvaros darbojas efektīvi un veiksmīgi, tomēr lielākas pūles būtu jāiegulda sociālā dialoga attīstībā reģionu līmenī. Lai gan sociālie partneri pēdējā laikā tiek aktīvāk iesaistīti politikas veidošanas procesos, viņu viedoklis ļoti bieži netiek ņemts vērā. Sociālie partneri asi kritizēja 2010.gada budžetu un atteicās atbalstīt budžeta likumu, saucot to par „antisociālu”.

Lai labāk paredzētu un vadītu restrukturizāciju, Latvijas valdība ir uzsākusi likumdošanas vienkāršošanu, investīciju ražošanā un inovatīvās aktivitātēs veicināšanu un atbalstu, kvalitatīva darbaspēka attīstības nodrošināšanu un strukturālo fondu izmantošanu šiem mērķiem. Svarīgs līdzeklis restrukturizācijas paredzēšanai ir nesen izveidotā darba tirgus prognozēšanas sistēma, kuras mērķis ir paredzēt darba tirgus izmaiņas, lai savlaicīgi līdzsvarotu darba tirgus pieprasījumu un piedāvājumu. Tā kā sistēmas administrēšanā ir iesaistītas divas institūcijas (Ekonomikas ministrija ir atbildīga par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanu un Labklājības ministrija – par darba tirgus īstermiņa prognozēšanu), kas praksē var radīt dažādas pretrunas, ir izteiktas šaubas par tās efektivitāti. Svarīgs preventīvs bezdarba samazināšanas līdzeklis - karjeras izglītības un karjeras pakalpojumu sistēma ir nostiprināta un karjeras konsultāciju pakalpojumi tiek nodrošināti visiem iedzīvotājiem. 2009.gadā veiktajā aptaujā 77% respondentu atzina karjeras pakalpojumus par lietderīgu pakalpojumu veidu, kas sniedz zināšanas, psiholoģisku atbalstu un palīdz atrast darbu.

Dziļā ekonomiskā krīze un pieaugošais bezdarbs piespiež Latvijas valdību izstrādāt jaunus pasākumus cīņai ar recesijas negatīvajam sekām. Kopš reģistrētais bezdarbs aug no 2008.gada beigām un bezdarbnieka pabalsta saņemšanas laiks beidzas pēc 9 mēnešiem, tiek prognozēts, ka ļoti liels bezdarbnieku skaits nesaņems bezdarbnieka pabalstu no 2009.gada rudens. Šiem cilvēkiem būs tiesības uz ienākumu atbalstu no viņu vietējās pašvaldības, taču palīdzības apmērs ir ļoti mazs un ir bažas par vietējo pašvaldību finanšu kapacitāti savu

pienākumu izpildei. Tādejādi valdības pirmā prioritāte ir minētās problēmas risināšana. Pieņemtais risinājums ir sabiedrisko darbu programma, kas izveidota ar Pasaules Bankas palīdzību. Šobrīd ir pārāgrī izvērtēt šīs iniciatīvas efektivitāti un atbilstību. Iespējams ierobežojums ir tas, ka jaunā programma nesniedz nekādu problēmas vidēja vai ilgtermiņa risinājumu un 6 mēnešu ierobežotais periods būs par īsu, jo ekonomikas atgūšanās nav sagaidāma ātrāk par 2011.gadu. Cita iespējama problēma ir tāda, ka šobrīd plānotais darbinieku skaits var būt nepietiekams – ir diskusijas par 50 000 līdz 100 000 dalībnieku kā daudz reālāku iesaistīto personu skaitu. Tā kā ir atzīts, ka sabiedrisko darbu programma 2010.gadā būs viens no svarīgākajiem aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem, gada vidū tiek plānots veikt tās izvērtēšanu, lai lemtu par papildus finansējuma piešķiršanu programmai.

Viena no Latvijas nodarbinātības politikas galvenajām prioritātēm vienmēr ir bijusi tādu pasākumu ieviešana, kas vērsti uz darbaspēka profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu un uzturēšanu, līdz ar to palielinot tā ražīgumu un nodarbināmību. Saskaņā ar prognozēm vidējā un ilgtermiņā pastāv augsts strukturālā bezdarba līmeņa un zemākas aktivitātes līmeņa risks. Tāpēc ir atzīts, ka recesijas laikā īpaša uzmanība jāpievērš apmācības un pārkvalifikācijas aktivitātēm, īpaši uzlabojot apmācāmo prasmēs un kompetences. Šobrīd NVA nodrošina dažādas apmācības iespējas bezdarbniekiem, personām, kas meklē darbu, un personām, kas pakļautas bezdarba riskam. Tomēr ir izteiktas šaubas par šo pasākumu efektivitāti. No tām 9 422 personām, kas 2009.gadā bija iesaistītas profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas vai kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumos, 736 personas iekārtojās darbā pirmo sešu mēnešu laikā pēc dalības pasākumā.

Jaunais pasākums bezdarba riska esošo personu atbalstam, kas piedāvā iespēju apvienot nepilna darba laika nodarbinātību ar apmācību, Latvijas kontekstā būtu uzskatāms par inovatīvu. Tas atļauj piekļūt valsts finansētajām apmācību un pārkvalifikācijas programmām ne tikai bezdarbniekiem, bet arī personām, kurām ir bezdarba risks saistībā ar recesiju, tādejādi tiek ieviesta preventīva pieeja bezdarbam, jo potenciālam bezdarbniekam ir stimulē iziet apmācību, kamēr vēl ir darbs, un meklēt jaunu darbu vēl mācoties.

Valdības iniciatīva komercdarbības un pašnodarbinātības veicināšanai ir atzīstama par pozitīvu soli jaunu darba vietu izveidošanas virzienā. Taču prasība dalībniekiem pēc izglītības uzņēmējdarbības jomā var nopietni ierobežot to cilvēku loku, kuri varētu piedalīties šajā pasākumā. Lai gan tas var izveidot atsevišķus „veiksmes stāstus”, apjoms ir pārāk mazs, lai radītu ievērojamu ekonomisku ietekmi, jo īpaši ja biznesa plāns ietver vienas personas aktivitātes, kā piemēram, friziera pakalpojumus. Ņemot vērā šī pasākuma īstenošanai nepieciešamās salīdzinoši augstās administrēšanas izmaksas attiecībā pret tā efektivitāti, Labklājības ministrija plāno turpināt programmas izstrādi, piesaistot nevalstiskās organizācijas (piemēram, fondus, kas izsniedz mikroizdevumus), un pārveidot to par mikrokreditēšanas programmu pašreizējās mikrograntu programmas vietā, lai pasākumā iesaistītu vairāk bezdarbnieku.

Ir sarežģīti novērtēt efektivitāti jaunajai, daudz elastīgākajai apmācību pieejai, kas ievieš kuponu sistēmu. Galvenais šīs sistēmas mērķis ir veidot konkurenci izglītības sniedzēju tirgū bezdarbniekiem, kurā daudzus gadus ir dominējuši tradicionāli piegādātāji. Ar šo izmaiņu ir cerība celt konkurenci, kura uzlabos to prasmju un zināšanu kvalitāti, kuras bezdarbnieks var iegūt, un panākt, ka privātais sektors uzņemsies dažas valsts veiktās funkcijas.

Cits inovatīvs pasākums restrukturizācijas kontekstā ir programma skolotāju pārkvalifikācijas atbalstam, kas risinās izglītības sektora reformu negatīvās sekas, ņemot vērā, ka programma izstrādāta specifiskām sektora vajadzībām. Šo programmu var uzskatīt par pilotprojektu, kas var kalpot par piemēru līdzīgu programmu attīstībai citos vairāk skartajos sektoros.

Latvijas ekonomikai ieslīdot recesijā, daudzi uzņēmumi saskaras ar finanšu problēmām, kas izraisa to darījumu skaita sarūkšanu un darba vietu samazināšanu. Tādā situācijā pasākumi, kas saglabā darba vietas, ir īpaši nozīmīgi. Šajā sakarā nozīmīgu ietekmi uz jaunu darbvieta radīšanu var atstāt uzņēmējdarbības atbalsta programma, kuru izstrādājusi Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija ar kopējo līdzekļu apjomu 603 miljoni LVL (EUR 858 miljoni).

Pastāv risks, ka sekmīgu aktīvo nodarbinātības pasākumu programmas īstenošanu var apdraudēt NVA nepietiekamā kapacitāte, lai apkalpotu pieaugošo bezdarbnieku skaitu. Aģentūras pieejamie administratīvie resursi ir samazināti par 24% salīdzinājumā ar 2008.gadu. Tā rezultātā NVA biroji vairākas dienas 2009.gadā bija slēgti, ieskaitot katru piektdienu 2009.gada jūlijā. Aģentūra bija spiesta arī samazināt darbinieku skaitu un veikt būtiskus algu samazinājumus. Saskaņā ar NVA datiem katram darbiniekam šobrīd ir 210 reģistrēto bezdarbnieku, salīdzinot ar 131 Lietuvā un 156 Igaunijā, bet tikai 38 un 37 attiecīgi Beļģijā un Vācijā. Lai atrisinātu minēto problēmu, tika nolemts veikt nepieciešamos grozījumus Ministru kabineta noteikumos un veikt citus pasākumus, lai sagatavotu ESF līdzfinansētu projektu, kura mērķis attīstīt prakses programmu NVA (aptuveni 127 personas visos reģionālajos birojos kopumā). Prakses programma sastāvēs no divām daļām – apmācību programmas un prakses perioda 12 mēnešu garumā NVA reģionālajā birojā. Stipendija praksei plānota 150 latu apmērā (EUR 213) mēnesī. Tiek plānots, ka šis pasākums uzlabos NVA kapacitāti un pārbaudīs jaunas metodes.

Literatūra

Alfreds Vanags, The Employment Policy Response to the Crisis: Latvia, European Employment Observatory, Spring 2009

Alf Vanags, Philip De Jong, Assessment of training measures by the Latvian State Employment Agency, July 2009

Economic Stabilisation and Growth Revival Programme of Latvia, approved by the Saeima on 11 December 2008

Labklājības ministrija, Latvijas Darba Tirgus 2008.gadā, Informatīvs pārskats, Rīga, 2009

Michal Kurtyka, Study on restructuring in new Member States, Latvia Country, Joint Project of the European Social Partner Organisations, 2006

Ministry of Economics, Economic Development of Latvia, Report, Riga June, 2009

National Lisbon Programme of Latvia for 2005 – 2008, Latvia, 2005

Report on the Progress of Implementation of Lisbon Programme, Riga, October 2009